

**TEXT SUGGESTIONS FOR SECONDARY
SCHOOL TURKISH COURSE BOOKS:
NASRADDIN HODJA JOKES WRITTEN IN
VERSE**

Ortaokul Türkçe Ders Kitapları için Metin Önerisi:

Manzum Nasrettin Hoca Fıkraları

Dilek CERAN¹

Abstract

In teaching Turkish, the jokes of Nasreddin Hodja which have been compiled and put down on paper can be used, besides it is possible to benefit from their form which is poetic and written by a poet apart from their usual form. In this research, the five texts entitled which were selected among Nasreddin Hodja's jokes written in verse form by Orhan Veli, were evaluated in terms of their usability in Turkish course books of secondary school. Considering this opinion, the purpose of this research is to reveal how to use Nasreddin Hodja jokes written in verse form by Orhan Veli as source texts for Turkish lessons in terms theme-subject matter, language skills, grammar, and basic skills. Jokes written in verse were evaluated in terms of theme-subject matter, learning domains of reading, speaking and writing and attainments of these domains, grammar topics, vocabulary enrichment and class level, and how these texts might be used as source texts for Turkish course books was tried to be revealed. It has been determined that the examined jokes contribute to accomplishing reading, speaking and writing skills and the achievements related to these skills, might develop vocabulary and comprehension of various grammar topics. Consequently, it is possible to use these texts in an effective and productive way in both accomplishing the objectives of Turkish lesson by the help of their short, pure structures, humorous aspects, vocabulary and transferring our culture to next generations.

Key Words: *Nasreddin Hodja, jokes written in verse, text suggestion.*

Özet

Türkçe derslerinde öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek, ana dilinin inceliklerini ve zenginliklerini göstermek büyük ölçüde metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ders kitaplarına metin önerisinde bulunmaya yönelik çalışmalar, köklü bir edebî geçmişe sahip Türk edebiyatının seçkin örneklerinden Türkçe dersinde faydalanmaya imkân sağlayacaktır. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada Orhan Veli'nin kaleme aldığı manzum Nasrettin Hoca fıkraları arasından seçilen beş metin, ortaokul Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirlik açısından doküman analizi ile incelenmiştir. Seçilen beş manzum fıkra; tema-konu, okuma, konuşma ve yazma öğrenme alanları ve bu alanların kazanımları, dil bilgisi konuları, söz varlığını zenginleştirme ve sınıf seviyesi bakımından değerlendirilmiş; böylelikle bu metinlerin Türkçe ders kitapları için kaynak metin olarak nasıl kullanılabilceği ortaya konmaya çalışılmıştır. İncelenen fıkraların Millî Kültür temasındaki "Türk Büyükleri" ve Duygular temasındaki "Mizah" alt temalarında kullanılabilceği, okuma, konuşma ve yazma becerilerini ve onlara ait kazanımları gerçekleştirilmeye katkı sağlayacağı, söz varlığını geliştirebilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu metinlerin "kelime

¹ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: dlkcrn@yahoo.com

yapıları, yapım ve çekim ekleri, kelime türleri, fiil çekimleri, fiillerde anlam ve zaman kayması, ek fiil, birleşik zamanlı fiil çekimleri, fiil çatıları, fiilimsiler, isim ve sıfat tamlamaları, cümlelerin öğeleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, yapıları ve anlamları bakımından cümleler” konularını kavratmak için kullanılabilecekleri belirlenmiştir. Sonuç olarak Orhan Veli'nin manzum olarak kaleme aldığı ve bu çalışma kapsamında incelenen beş Nasrettin Hoca fıkrası, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer verilebilecek metinlerdir. Bu metinler hem kısa ve özlü yapıları, mizahi yönleri, söz varlığı unsurları ile Türkçe dersinin hedeflerini gerçekleştirmede hem de kültürün yeni nesillere aktarımını sağlamada etkili ve verimli olarak kullanılabilirler.

Anahtar Kelimeler: *Nasrettin Hoca, manzum fıkra, metin önerisi.*

Giriş

Türkçe derslerinde öğrencilerin anlama ve anlatma kabiliyetlerini geliştirmek, onlara eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, karar verme gibi üst düzey düşünme becerilerini kazandırmak büyük ölçüde metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda ana dili öğretiminde beklenen hedeflere ulaşmak için metin seçimi oldukça önemlidir. Öğrenciler, hem ders kitaplarında hem de okul dışında serbest okuma ihtiyaçlarını karşılamak için farklı tür ve konularda pek çok metinle karşılaşmaktadırlar. Serbest okuma sürecinde her birey istediği, ilgisini çeken metinleri seçmekte özgürdür. Ancak ders kitaplarındaki metinler, önceden öğrenci adına kitabın hazırlayıcıları tarafından seçilmek ve Öğretim Programı'nın hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olmak durumundadır. Dolayısıyla ders kitaplarına metin seçimi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Bu sebeple Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metinlerin taşınması gereken özellikler detaylandırılarak belirtilmiştir.

Metinlerin seçiminde nitelikleri kadar türler de önemlidir. Öğrencilerin seviyelerine uygun farklı türde metinlerle karşılaşmaları, benzer konu ve temaların farklı türlerde değişik bakış açılarıyla ele alınabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Sınıf düzeyine göre kitaplarda hangi türlerin olması gerektiği Öğretim Programı'nda önceden belirlenmiştir. 6. sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup; 7. sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi; 8. sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan türleri mutlaka yer verilmesi gereken türler olarak yer almıştır. Ancak programda “bu türler dışındaki türlerde de metinlere yer verilerek öğrencilerin farklı türden metinlerle karşılaşması sağlanmalıdır.”(MEB, 2006: 57) da denilmektedir. Tür çeşitliliği, Program'ın ön gördüğü hedeflere ulaşmada ve kültürün taşıyıcısı niteliğindeki dilin inceliklerini ortaya koymada ders kitaplarına zenginlik katmaktadır.

Alan yazında ders kitapları üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde türlerin belli bir düzene göre dağılmadığı, kurgusal metin türlerinin bilgilendirici metin türlerine göre daha fazla olduğu, hikâye, şiir, deneme ve sohbet türlerinde nicelik olarak daha fazla metin yer alırken bazı türlere hiç yer verilmediği görülmektedir (Baş, 2003; Çeçen ve Çiftçi, 2007; Çeçen ve Özbay, 2012; Kolaç, 2009; Solak ve Yaylı, 2009). Ders kitaplarında yer bulamayan metin türlerinden biri de fıkradır.

Fıkra, hem bilgilendirici hem de öyküleyici metin türleri arasında yer alan tek metin türüdür. Çalışmaya konu olan ve mizahi yönü ile ön plana çıkan fıkra, Türkçe sözlükte; “Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot.” (Türkçe Sözlük; 2009: 778) şeklinde tanımlanmaktadır. Elçin ise fıkrayı, “Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle 'hisse' kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv ögesi bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelerdir” (Elçin, 1993: 566) şeklinde ifade etmektedir. Her iki tanımda fıkraların dikkati çeken iki özelliği, nükteli olmaları ve

özlü anlatımlarıdır. Bu durum, türün hem eğitici hem de eğlendirici nitelik taşıdığına işaret etmektedir. Fıkralar keskin bir idrak ile anlama, kavrama, öğrenme ve çözüme kabiliyetini de beraberinde getirir ki bu da kişinin gülerken aynı zamanda düşünmesini sağlar (Aslan, 2008; Artun, 2007). Aydın'a (2006) göre de fıkralar, kusurları düzeltme, insanları güldürürken düşündürme işleviyle eğiticilik ve öğreticilik özelliği taşımaktadır.

Fıkralar, pek çok özelliği gereği ana dili öğretiminde kullanılabilecek metinlerdir. Akkaya (2013: 172) fıkraların "mizahi yapısı gereği yaratıcı ve üretici çalışmalarla temel dil becerilerini geliştirmeye oldukça uygun" olduğunu ifade etmektedir. Türkçe öğretiminde temel amacı öğrencilerin hayatın her alanında dili etkili kullanan, okuduklarını, dinlediklerini doğru anlayıp yorumlayabilen ve düşüncelerini doğru ve etkili bir şekilde ifade edebilen bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda fıkra türünden faydalanmak gerekir. Pilancı (1998: 27), fıkraların en önemli unsuru olan mizahın eğitimde bilinçli kullanılmasıyla öğrenciye kazandırılacak becerileri şöyle sıralamaktadır:

- "Öğrenci topluluk karşısında rahat konuşabilme, konuşurken dinleyenlere zevk verme becerisi kazanır.
- Gülmecelerin her türündeki ses ustalıkları öğrencinin Türkçeyi daha doğru ve işlek kullanmasını sağlar.
- Öğrenci, sözcükleri, deyimleri ve atasözlerini doğru yerde kullanmayı öğrenir.
- Gülmecelerden yararlanmasını öğrenen öğrenci, verdiği örneklerle düşüncelerinin inandırıcılığını kuvvetlendirir.
- Sesini güzel ve etkili kullanma yeteneği kazanır."

Sakaoğlu ve Alptekin (2009), Türkçe derslerinde fıkra türünün seçkin örneklerine yer verilmesinin kültür ve değer aktarımında, dinleme, konuşma ve yazma becerisinin geliştirilmesi, kelime hazinesinin zenginleştirilmesi, diyalog oluşturma, örnekleme ve kıyaslama gibi anlatımın temeli olan unsurların kazandırılmasında önemli etkileri olacağı görüşündedirler. Fıkralar, sadece dil becerilerini geliştirmede değil yapılandırmacı yaklaşımın esasını oluşturan eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, karar verme gibi temel becerileri kazanmalarında da etkin olarak kullanılabilir. Eker'e (2009) göre mizahın temel dinamiği her şeyden önce eleştirel düşünmeye dayanmaktadır. Eleştirel düşünme becerisi de bireyin öğrendiklerini kendi düşünce sistemi içinde yorumlayıp anlamlandırabilmesi, meseleleri çözümleyebilmesi için elzemdir. Ayrıca fıkraların mizahi yönü, bireyin yaşama sevinci, duyarlılık, empati kurma ve yaşamı çok boyutlu algılama özelliklerini de geliştirmektedir (Savaş, 2013).

Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için de fıkralardan yararlanmak mümkündür. Fıkra tiplerinin olaylara alışılmışın dışındaki bakış açıları, genelden farklı düşünceler ortaya koymaları, sorunlara ürettikleri pratik çözümler, yaratıcı düşüncenin yansımalarıdır. Temizkan, 2011: 201) bu durumu, "Fıkra türü metinlerde fıkra kahramanı karşılaştığı sorunlara çok farklı çözümler üretir; alışılmış düşünce kalıplarından çıkarak kimsenin görmediği, bilmediği, denemediği düşünce ve uygulamaları ortaya koyar. Olayların, durumların görünmeyen taraflarıyla ilgilenerek değişik kıyaslamalar ve ilişkilendirmeler yapar ve böylece farklı neden ve sonuçlar keşfeder. Bütün bunlar yaratıcı düşünmenin birer göstergesidir." şeklinde ifade etmektedir. Baki ve Karakuş (2014) ise Türkçe eğitiminde kaynak metin olarak fıkra türünün işlevselliğini; eğiticilik, öğreticilik, düşündürme, kültür ve gelenek aktarma, farklılıkları gösterme, psikolojik açıdan rahatlatma yönüyle ele almış ve bu bağlamlarda öğretim sürecinde kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Sözlü geleneğin ürünü olan fıkralar, zaman içerisinde yazıya geçirilip yazılı metin hâline gelmişlerdir. Geçmişten bugüne kadar en çok derlenip yazıya geçirilenlerin başında Nasrettin Hoca ile ilgili olanlar gelmektedir (Aça 2004: 15). Nasrettin Hoca fıkraları üzerine bugüne kadar pek çok araştırma yapılmıştır (Türkmen, 1989; Boratav, 1996; Başgöz, 1999; Yıldırım, 1999; Sakaoglu 2005; Türkmen, 2008; Özdemir, 2008; Şanlı, 2009; Özdemir, 2010; Temizkan, 2011; Tekşan, 2012; Akkaya, 2013; Bars, 2015). Bu çalışmalar, halkın dilinde anlatılagelen ve pek çoğu yazıya geçirilmiş Nasrettin Hoca fıkraları üzerinedir. Çalışmalarda halk edebiyatının sözlü bir ürünü olarak nesir hâlindeki derleme Nasrettin Hoca fıkraları irdelenmiştir. Derleme Nasrettin Hoca fıkraları dışında, Hoca'nın fıkraları zaman zaman manzum formda da kaleme alınmıştır. Bu isimlerin başında Fuat Köprülü ve Orhan Veli'yi saymak mümkündür. Akkaya, (2014), Köprülü tarafından manzum formda yeniden yazılan fıkraları çocuklara verdiği dolaylı ve doğrudan iletiler bakımından değerlendirmiştir.

Orhan Veli'nin nazma dönüştürdüğü kısmen şekli özellikleri bakımından La Fontaine'in fabllarını hatırlatan manzum fıkra örnekleri ile ilgili olarak ise Rado (1949: 2) şöyle demektedir: "Kıymetli bir şairimiz ilk defa olarak Nasreddin Hoca'yı manzum olarak yazmaya teşebbüs ediyor. Örneklerde görüldüğü gibi hikâyeler lüzumsuz tarafları atılarak komik unsurlar muhafaza edilerek nükte ziyana uğratılmadan, en güzel bir Türkçe ve sağlam bir nazım çerçevesi içinde yazılmıştır." Edebî türlerin manzum bir form içinde sunulmaları daha çok hikâye, destan ve fabl türünde görülmektedir. Manzum fıkralar, çok sık karşılaşılan ve kullanılan edebî bir tür değildir. Manzum formdaki türlerde nazım kafiye ve ahenginden faydalanılması hem hatırd tutma hem de dilin ince söyleyişlerinin farkına varma bakımından dil öğretiminde etkili olarak kullanılabilir. Bu bakımdan Orhan Veli'nin manzum Nasrettin Hoca fıkraları, fıkraların genel formu dışında kaleme alınması bakımından orijinaldir.

Türkçenin öğretiminde Nasrettin Hoca'nın derlenip yazıya geçirilmiş fıkralarından yararlanılabileceği gibi alışılmış formunun dışında manzum olarak ve bir şairin kaleminden çıkmış hâlden de yararlanmak mümkündür. Bu metinler aracılığıyla derslerde hem fıkra türünün eğitici ve eğlendirici vasfı hem nazım dilinin ahengi hem de Nasrettin Hoca'nın kültür taşıyıcısı kimliği etkili bir öğrenme için kullanılabilir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada Orhan Veli'nin manzum Nasrettin Hoca fıkralarının tema-konu, dil becerileri, dil bilgisi, temel beceriler bağlamında Türkçe ders kitapları için kaynak metin olarak nasıl kullanılabileceği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak gerçekleştirilen tarama modelinde betimsel bir çalışmadır (Karasar, 2009: 81). Çalışmada Türkçe ders kitaplarında Orhan Veli'nin manzum Nasrettin Hoca fıkralarından kaynak metin olarak nasıl yararlanılacağı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Tekniği

Çalışmanın temel materyali, Orhan Veli Kanık'ın Nasrettin Hoca'nın fıkralarını manzum olarak kaleme aldığı "Nasrettin Hoca Hikâyeleri" isimli kitaptır. Kitapta 79 manzum fıkra metni vardır. Ancak bu metinlerden bir kısmı konuyu ele alış ve işleyiş bakımından çocuklara uygun değildir. Çalışma, çocuk edebiyatı kriterleri bakımından çocuklara uygun olduğu belirlenen manzum fıkralar arasından seçilen beş metin üzerinde

gerçekleştirilmiştir. Bu metinler, “Hiç, Yıldızla Isınmış, Peşin Para, Alışveriş ve Fil Hikâyesi” isimli manzum fıkralardır.

Türkçe ders kitaplarında dersin hedef ve kazanımlarını gerçekleştirmek için okuma metinleri kullanılır. Bu metinlerin seçiminde tema-konu, dört temel öğrenme alanı ve bu alanların kazanımları, dil bilgisi konuları, söz varlığını zenginleştirme ve sınıf seviyesi gözetilir. Seçilen beş metin, sırasıyla bu başlıklara göre değerlendirilmiş, ders kitaplarında bu metinlerden okuma metni olarak nasıl yararlanılabileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Metinlerin ders kitaplarında okuma metni olarak kullanımı esas alındığından okuma, konuşma ve yazma öğrenme alanları açısından değerlendirilmiş, dinleme öğrenme alanı çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Söz varlığını geliştirmeye yönelik kazanımlar bütün öğrenme alanları içinde yer aldığından tekrara düşmemek için ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Söz varlığını geliştirme başlığı altında, metinlerden hareketle kelime hazinesini geliştirme çalışmalarına da değinilmiştir. Bu bölümde öğrencilerin hangi kelimelerin anlamını bilmediklerini tespit etme gereği ortaya çıkmıştır. Bu tespiti iki şekilde yapmak mümkündür: Bunlardan ilkinde araştırmacı, ortaokul öğrencilerinin genel seviyesini ön görmek suretiyle anlamı bilinmeyen kelimeleri kendisi belirler. İkincisinde ise metinler, ortaokul öğrencilerine okutturulur ve anlamını bilmedikleri kelimeleri işaretlemeleri istenir. İkincisinin anlamı bilinmeyen kelimeleri tespitinde daha güvenilir veriler sağlayacağı düşüncesiyle metinler, Konya İli Meram İlçesindeki her bir sınıf düzeyinden 20 öğrenci olmak üzere toplam 80 ortaokul öğrencisine okutturulmuş ve metinde geçen anlamını bilmedikleri kelimelerin altını çizmeleri istenmiştir. Çoğunluğun çizdiği kelimeler, anlamı bilinmeyen kelimeler olarak kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin analizi nitel veri analiz tekniklerinden doküman incelemesi ile yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Karasar, 2009: 183). Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılır: (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinaliğin kontrol edilmesi, (3) dokümanların anlaşılması, (4) verinin analiz edilmesi ve (5) verinin kullanılması. Bu çalışmada öncelikle araştırmacının esas kaynağı olan Orhan Veli'nin manzum Nasrettin Hoca fıkralarına ulaşılmış, ulaşılan metinlerin orijinaliği farklı kaynaklardaki hâlleri ile karşılaştırılmış, dokümanlar okunup incelenerek Türkçe öğretiminde kullanılabilecekler arasında seçim yapılmış ve seçilen metinler belirlenen ölçütler çerçevesinde incelenmiş, elde edilen verilerin analizi bulgular bölümünde verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde seçilen beş manzum fıkra, tema-konu, okuma, konuşma ve yazma öğrenme alanları ve bu alanların kazanımları, dil bilgisi konuları, söz varlığını zenginleştirme ve sınıf seviyesi bakımından değerlendirilmiştir.

Manzum Fıkraların Tema-Konu Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda “Sevgi, Milli Kültür, Toplum Hayatı, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Alışkanlıklar, Zaman ve Mekân, Duygular, Doğa ve Evren, Güzel Sanatlar, Kavramlar ve Çağrışımlar” olmak üzere 14 tema başlığı ve bunlara bağlı alt temalar yer almaktadır.

Seçilen beş metin, öncelikle Nasrettin Hoca'ya ait manzum fıkralar olmaları sebebiyle 7. sınıfta zorunlu, diğer sınıf düzeylerinde seçmeli olan "Millî Kültür" temasında kullanılabilir. Çünkü "Millî Kültür" temasının alt temalarından biri "Türk Büyükleri"dir. Hem fıkra türü hem de Nasrettin Hoca aracılığıyla öğrencilere kültürel unsurları aktarmak mümkündür.

Yine bu metinler, "Mizah" alt temasını yansıtmaları bakımından "Duygular" temasında kullanılabilirler. Fıkralar, mizahî yönü olan metinlerdir. Nasrettin Hoca'nın etrafında dönen mizah ögesi "hazırcevaplık; mantık dışı durum ve sözlere başvurma; güldürücü "durum" ve "sözler"; zıtlık; kelime oyunları; şaşırtıcı zekâ oyunları; ölümle alay; beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler; şiir-mani; abartma; ima taşlama; çağrışım" (Tokmakçioğlu, 1981: 76) gibi unsurlarla sağlanır. Dolayısıyla bu metinlerle bir yandan mizah alt teması üzerinde durulurken bir yandan da öğrencilerin mizahın temelinde var olan eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri geliştirilebilir. Böylelikle toplumsal ve bireysel sorunlara, farklı, kırıcı olmayan, uzlaştırıcı çözümler üretilmesi gereği, fıkralardaki örnek olaylar aracılığıyla öğrencilere kavratılabilir.

Manzum Fıkraların Öğrenme Alanları Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

A. Manzum Fıkraların Okuma Öğrenme Alanı Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma becerisi "öğrenme, araştırma, yorumlama, tartışma, eleştirel düşünmeyi sağlayan bir süreç" (2006: 6) olarak ifade edilmektedir. Ders kitaplarında okuma metni olarak kullanılması önerilen bu metinlerde, Nasrettin Hoca ve diğer kişilerin davranışları yorumlama, tartışma ve eleştirel düşünme, dolayısıyla öğrencilerin okuduğunu anlama ve değerlendirme sürecine katkı sağlamak için oldukça uygun metinlerdir. Örneğin Fil Hikâyesi isimli metinde fili Timur'a geri vermek için yola çıkan köylülerin yolda Nasrettin Hoca'yı yalnız bırakmaları, buna karşılık Nasrettin Hoca'nın fili geri vermek yerine bir fil daha istemesi, üzerinde konuşulup tartışılabilir davranışlardır. Peşin Para isimli metinde Hoca'nın komşusuna vaktinde borcunu ödememesi, ödemek için bulduğu çözüm ve buna karşın komşunun tepkisi de yorumlamak için oldukça elverişlidir.

Okuma becerisinin geliştirilmesi sürecinde söz konusu fıkralar, düz yazı ve nazım türünün özelliklerini bir arada taşıdıkları için sesli okumanın zor olduğu metinlerdir. Bu bağlamda metinler üzerinden manzum bir metnin nasıl okunacağı, diğer metinleri okumadan farklı olduğu da öğrencilere kavratılmak için kullanılmalıdır. Metinler, nazım özelliği gereği dizeler halinde yazılmakla birlikte fıkra türünün özelliği gereği de bir olay örgüsü etrafında şekillenmektedirler. Dolayısıyla duygu ve düşünceler, mısralarda bitmemekte, bir sonraki dizeye de taşmaktadır. Bu durumda anlam bütünlüğünü sağlayacak biçimde okuma gereği ortaya çıkmaktadır. "Okuma kurallarını uygulama" amacıyla yer alan "Sözün ezgisine dikkat ederek okur." (MEB, 2006: 24) kazanımını gerçekleştirmede öğrencinin gerekli yerde vurgu, tonlama, duraklama ve ulama yapmasında bu metinler etkili olarak kullanılabilir.

Manzum fıkraların okuma ve okuduğunu anlama becerisi bakımından kullanılabilirliğinde bir diğer önemli etken kısa ama anlamı yoğun metinler olmasıdır. Ders saati ve öğrencilerin dikkatlerini yoğunlaştırma süresi göz önüne alındığında, çok

uzun metinleri ders işleme sürecinde kullanmak zor olmaktadır. İncelemeye esas olan manzum fıkraların dize sayıları 48 (Yıldızla Isınmış), 46 (Peşin Para), 35 (Fil Hikâyesi), 20 (Hiç) ve 19 (Alışveriş)'dir. Her ne kadar çok uzun metinleri ders saati süresi içinde kullanmak zor olsa da çok kısa metinleri kullanmak da okuma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Kısa metinlerde metinle olan etkileşim süresi kısaldığı için anlam yoğunluğu azalmakta, öğrencinin dil ve zihinsel becerilerinin gelişimi bundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu sebeple kısa metinler, anlamı yoğunlaştırılmış, az kelimeyle çok şeyin ifade edildiği metinlerden seçilmelidir. İncelenen fıkralar, kısa metinler olmakla birlikte manzum ve mizahî olmaları sebebiyle anlamın yoğun olduğu metinlerdir. Dolayısıyla uzunluk ve anlam yoğunluğu bakımından ders kitaplarında kullanılmaya uygun metinlerdir.

Metinlere, okuma öğrenme alanı kazanımları açısından bakıldığında “okuma kurallarını uygulamaya, okuduğu metni anlama ve çözümlenme, okuduğu metni değerlendirme, söz varlığını zenginleştirme” amaçlarına ait kazanımları gerçekleştirebilecek nitelikte metinler olduğu tespit edilmiştir. Metinlerle ve onlara bağlı olarak hazırlanacak etkinliklerle hangi kazanımların gerçekleştirilebileceği Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Manzum Nasrettin Hoca Fıkraları ile Kazandırılabilir Okuma Kazanımları

	Okuma Kazanımları
Metinler	O.1.1, O.1.2, O.1.3, O.1.4, O.1.5, O.2.1, O.2.3, O.2.4, O.2.5, O.2.6, O.2.7, O.2.8, O.2.12, O.2.13, O.2.14, O.2.15, O.2.17, O.2.18, O.2.21, O.2.22, O.2.27, O.2.28, O.2.31, O.3.1, O.3.2, O.4.1, O.4.2, O.4.3,

B. Manzum Fıkraların Konuşma Öğrenme Alanı Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Fıkra, aslında sözlü geleneğe ait dolayısıyla öncelikli olarak anlatmaya dayalı bir metin türüdür. Özü konuşmaya dayanan bu metinlerden konuşma becerisini geliştirmede faydalanılabilir. Öğrencilerden ders kitaplarında manzum olarak okudukları fıkraları anlatmalarını istemek suretiyle manzum bir metni nesre çeviren bir anlatım gerçekleştirmeleri sağlanabilir.

Metinlerin konusu, ana fikri ve Nasrettin Hoca'nın hazırcevaplığı göz önünde bulundurularak çeşitli konuşma kazanımlarını gerçekleştirmek üzere öğrenciler konuşturulabilir. Nasrettin Hoca, seçilen beş manzum fıkrada olaylar karşısında kimsenin beklemediği, düşünmediği, özgün, yaratıcı düşünceler ve çözümler ortaya koymaktadır. Hiç fıkrasında yardım ettiği kişiden hiçbir şey alamadığı için Hoca'ya gelen kişiye emeğinin karşılığı olarak kilimi kaldırtıp oradaki hiçi almasını söylemek; Fil Hikâyesi'nde bakmakta zorlandığı fili iade etme girişimleri sırasında köylünün kendisini yalnız bırakması üzerine bir fil daha istemesi; Yıldızla Isınmış metninde köylülerin gece dışarıda kalan Hoca'ya yıldızla ısındığını söylemesi üzerine onlara mumla kuzu pişirmesi; Peşin Para metninde borcunun karşılığını ödemek üzere yola ektiği dikenin nasıl paraya dönüşeceğine komşusunu inandırmaya çalışması, Hoca'nın eleştirel ve yaratıcı düşüncesinin göstergesidir. “Alışveriş” fıkrasında ise önce para vermeden aldığı kavuğu sonra cübbe ile değiştirmesi ve para vermeyince de cübbe için kavuk verdiğini, kavuk için para istenince de zaten kavuk almadığını söyleyerek yaptığı zekâ oyunu da Hoca'nın keskin zekâsını yansıtmaktadır. Fıkraların hepsinde Hoca beklenmedik bir tutum, davranış sergilemekte ya da söz söylemektedir. Bu bağlamda öğrencilerden “Hoca'nın yerinde ben olsaydım...” şeklinde fıkrayı yeniden anlatmaları, farklı bir son oluşturmaları istenebilir. Bu durum, onların hem konuşma becerisini hem de yaratıcı düşüncesini geliştirecektir.

İncelenen fıkralar konuşma kurallarını uygulama, sesini ve beden dilini etkili kullanma amaçlarının kazanımlarını geliştirmede etkili olarak kullanılabilir. Öğrenciler drammatizasyon yoluyla fıkraları canlandırabilir, canlandırma sırasında da konuşma kuralları ile ses ve beden dillerini doğru ve etkili kullanabilirler.

“Hiç” isimli fıkroda Hoca kadı rolündedir ve davalı ile davacı vardır. Nasrettin Hoca dışında “Alışveriş” fıkrasında satıcı; “Yıldızla Isınmış” fıkrasında köylüler; “Peşin Para” fıkrasında komşu; “Fil Hikâyesi”nde ise köylüler ve Timur vardır. Sınıfta öğrencilerin bu rollere bürünmeleri, ses ve beden dillerini uygun şekilde kullanabilmeleri sağlanabilir. Metinler, “konuşma kurallarını uygulama” ve “sesini ve beden dilini etkili kullanma” amaçlarının kazanımları açısından değerlendirildiğinde hangi kazanımları gerçekleştirebilecekleri Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2. Manzum Nasrettin Hoca Fıkraları ile Kazandırılacak Konuşma Kazanımları

Metinler	Konuşma Kazanımları
	K.1.5, K.1.7, K.1.9, K.1.10, K.1.12, K.2.1, K.2.2, K.3.3, K.2.4, K.2.5, K.2.7, K.2.8, K2.9

Bunların dışında öğretmen, yapılan uygulamalardan sonra öğrencinin kendini değerlendirmesini isteyerek “kendi konuşmasını değerlendirme” kazanımlarının gerçekleşmesini de sağlayabilir.

C. Manzum Fıkraların Yazma Öğrenme Alanı Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Seçilen manzum metinler için yapılabilecek en etkili yazma çalışmalarından biri metni nesre çevirerek yazmalarını istemek olabilir. Böylelikle hem manzum metinlerde cümle kuruluşlarının diğer yazı türlerinden farklılığına dikkat çekilir hem de nesir hâline getirme sürecinde Türkçenin cümle yapısı kavratılır. Böylelikle “Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.” kazanımının destekleneceği söylenebilir. Bunun yanında “bir metni kendi kelimeleriyle yeniden oluşturma” yönteminden faydalanmak da mümkündür. Öğrenciler, kendilerini Nasrettin Hoca’nın ya da fıkralardaki diğer kişilerden birinin yerine koyup fıkrayı yeniden kurgulayabilirler. Böylelikle yazma çalışmaları yaratıcı düşünme becerisi ile birlikte kullanılabilir. Örneğin “Fil Hikâyesi” metninde hoca köylülerin kendisini yalnız bırakmasına kızıp bir fil daha isterken öğrencilerden farklı bir çözümlerle fıkrayı farklı şekilde tamamlamaları istenebilir. Bunun dışında fıkralarda irdelenen ve eleştirilen düşünceler üzerinde durulup farklı tür ve yöntemlerle öğrencilerden bunlar ile ilgili yazma çalışmaları istenebilir. “Hiç” metninden hareketle, birine karşılıksız yardımda bulunma, “Fil Hikâyesi”nde birini yarı yolda bırakmama, “Peşin Para” metninde borcuna sadık olma konuları üzerinde yazma çalışmaları yapılabilir. Örneğin “Peşin Para” fıkrasında Hoca’nın borç aldığı parayı yakın zamanda alamayan komşunun hangi farklı davranışları sergileyeceği düşüncesinden hareketle fıkrayı eleştirel bir gözle değerlendiren bir yazı yazdırılabilir.

Yazma çalışmalarına yönelik olarak hazırlanacak etkinliklerle hangi kazanımların gerçekleştirilebileceği Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3. Manzum Nasrettin Hoca Fıkraları ile Kazandırılacak Yazma Kazanımları

Metinler	Yazma Kazanımları
	Y.1.1, Y.1.2, Y.1.4, Y.1.5, Y.1.7, Y.1.8, Y.1.10, Y.1.11, Y.2.2, Y.2.3, Y.2.4, Y.2.6, Y.2.8, Y.2.9, Y.2.10, Y.2.12, Y.5.1, Y.5.2

Bunların dışında öğretmen, öğrencinin kendi yazdıklarını değerlendirmesini isteyerek “kendi yazdıklarını değerlendirme” kazanımlarının gerçekleşmesini de sağlayabilir.

Manzum Fıkraların Dil Bilgisi Konuları Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Seçilen beş metin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan dil bilgisi konularına göre değerlendirilmiş ve hangi konuların kazandırılmasında kullanılabilecekleri Tablo 4'te verilmiştir. Metinlerin hangi dil bilgisi konularında kullanılabileceği belirlenirken metnin o konu ile ilgili çeşitliliğe sahip olması ilkesi gözetilmeye çalışılmıştır. Örneğin metinde geçen sıfatlarda çeşitlilik yoksa sıfat öğretiminde kullanılmayacağı düşünülmüş ve tabloda işaretlenmemiştir.

Tablo 4. Manzum Nasrettin Hoca Fıkraları ile Kazandırılabilir Dil Bilgisi Konuları

Dil Bilgisi Konuları	Metinler				
	Hiç	Fil Hikâyesi	Yıldızla Isınmış	Peşin Para	Alışveriş
Kelime Yapıları			√	√	√
Yapım Ekleri			√	√	√
Çekim Ekleri	√	√	√	√	√
İsim	√	√	√	√	√
Sıfat	√	√		√	
Zamir	√	√	√		√
Zarf		√	√	√	
Edat, Bağlaç ve Ünlem		√	√		√
Fiil ve Çekimleri	√	√	√	√	√
Yapıları					
Bakımından Fiiller		√	√		√
Fiillerde Zaman ve Anlam Kayması			√		
Ek Fiil			√		
Birleşik Zamanlı Fiil Çekimleri	√				
Fiil Çatıları		√	√		
Fiilimsi		√	√	√	√
İsim Tamlaması		√	√	√	
Sıfat Tamlaması		√		√	
Cümlelerin Öğeleri	√	√	√	√	√
Yüklemin Türüne Göre Cümleler			√	√	√
Yüklemin Yerine Göre Cümleler	√	√	√	√	√
Yapıları					
Bakımından Cümleler		√	√	√	√
Anlamına Göre Cümleler	√	√	√	√	√

Tablo 4'e göre "Hiç" isimli manzum fıkra çekim ekleri, isim, sıfat zamir, fiil ve çekimleri, birleşik zamanlı fiil çekimleri, cümlelerin ögeleri, yüklem yerlerine göre cümleler ve anlamına göre cümleler konularının öğretiminde kullanılabilir. "Fil Hikâyesi" isimli metinden çekim ekleri, isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlem, fiil ve çekimleri, yapıları bakımından fiiller, fiil çatıları, fiilimsi, isim ve sıfat tamlamaları, cümlelerin ögeleri, yüklem yerlerine göre cümleler, yapıları bakımından cümleler ve anlamına göre cümleler konularının öğretiminde faydalanılabilir. "Yıldızla Isınmış" metni ile birleşik zamanlı fiil çekimleri, sıfat ve sıfat tamlamaları dışında tabloda yer alan diğer dil bilgisi konularının kavratılması mümkündür. "Peşin Para" metniyle kelime yapıları, çekim ekleri, isim, zamir, edat bağlaç ve ünlem, fiil ve çekimleri, yapıları bakımından fiiller, fiilimsi, cümlelerin ögeleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, yapıları bakımından cümleler ve anlamına göre cümleler konuları üzerinde durulabilir. "Alışveriş" metni ise kelime yapıları, yapı ekleri, çekim ekleri, isim, zamir, edat, bağlaç ve ünlem, fiil ve çekimleri, yapıları bakımından fiiller, fiilimsi, cümlelerin ögeleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, yapıları bakımından cümleler ve anlamına göre cümleler konularının öğretiminde kullanılabilir.

Manzum Fıkraların Söz Varlığını Zenginleştirme Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Metinlerin söz varlığını zenginleştirmeye olan katkıları; kelime, atasözü, deyim, kalıp söz ve ikileme başlıkları altında ele alınmıştır. Bu unsurlardan kelime, öğrencilerin anlamını bilmeyecekleri düşünülen kelimeler, yan ve mecaz anlam, eş ve zıt anlamlı, eş sesli kelimeler bağlamında değerlendirilmiştir. Öğrenciler tarafından anlamı bilinmeyeceği düşünülen kelimeler Tablo 5'te, kelime düzeyinde söz varlığı ile ilgili üzerinde durulabilecek konular Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 7'de ise manzum fıkralarda geçen atasözü, deyim, kalıp sözler ve ikilemeler gösterilmiştir. Manzum fıkraların beşinde de yer bulmayan diğer söz varlığı unsurlarına değinilmemiştir.

Tablo 5. Manzum Fıkralarda Geçen ve Öğrencilerin Anlamını Bilmedikleri Kelimeler

Metinler	Öğrencilerin Anlamını Bilemeyecekleri Düşünülen Kelimeler
Hiç	kadı, âlâ, vaat etmek, zahmet etmek
Fil Hikâyesi	meşveret, musibet, müteşekkir, zatı devlet, niyaz
Yıldızla Isınmış	kır, damlamak(mecaz anlamda), ayaz, hafif tertip, münasip, takat, zahmet etmek,
Peşin Para	damlamak(mecaz anlamda), hacet, hasılı, azizim, eğirmek, fanila, köftehor
Alışveriş	kavuk, akça(akçe), cübbe, âlâ, zahmet

Türkçe ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin kelime hazinesini geliştirmeye katkı sağlamalıdır. Buna bağlı olarak her metinde öğrencinin anlamını bilmediği kelimeler bulunmalı, bu kelimelerin anlamları ve cümlede kullanılışları üzerinde durulmalıdır. Ortaokul öğrencileri göz önünde bulundurulduğunda Hiç metninde 4, Fil Hikâyesi'nde 5, Yıldızla Isınmış metninde 7, Peşin Para metninde 7, Alışveriş metninde 5 kelime anlamı bilinmeyen kelime olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Manzum Fıkralar Aracılığıyla Yapılabilecek Kelimede Anlam Çalışmaları

Metinler	Kelimede Anlam				
	Yan Anlam	Mecaz Anlam	Eş Anlamlı	Zıt Anlamlı	Eş Sesli
Hiç	√		√	√	√
Fil Hikâyesi	√		√	√	√
Yıldızla Isınmış	√	√	√	√	√
Peşin Para	√		√	√	√
Alışveriş			√		√

Tablo 6'ya göre Yıldızla Isınmış metni kelimede anlam başlığının bütün alt başlıkları ile ilgili örnekler içermektedir. Dolayısıyla bu metinle yan ve mecaz anlam, eş anlamlı, zıt anlamlı ve eş sesli kelimeler üzerine çalışmalar yapmak mümkündür. Hiç, Fil Hikâyesi ve Peşin Para metinlerinde ise eş anlamlı, zıt anlamlı, eş sesli ve yan anlamda kullanılmış kelimeler yeteri kadar mevcuttur. Alışveriş metninde ise eş anlamlı ve eş sesli kelimeler üzerinde kelimede anlam çalışması yapacak kadar örnek vardır. Aşağıda kelimede anlam konusundaki her bir başlıkla ilgili birer örneğe yer verilmiştir:

Yan Anlam: Katmak fiilinin asıl anlamı, “bir şeyin içine nitelik ya da niteliğini artırmak için başka bir şey eklemek”tir. Bu ilk anlam kelimenin temel anlamıdır. Katmak fiili “yanına vermek, birlikte göndermek, refakat ettirmek” anlamında kullanıldığında yan anlamıyla kullanılmış olur:

“Biri: — “Hoca’yı da der, yanımıza *katalım*,” (Fil Hikâyesi)

Mecaz Anlam: Patlamak fiili “şiddetli tepki göstermek, öfkelenmek” anlamında kullanıldığında mecazi bir anlam kazanır. Nasrettin Hoca'nın kuzunun kızarmasını sabırsızlıkla bekleyen komşularına hitaben söylediği “patlamayın” ifadesi mecazi kullanıma örnektir.

— “Patlamayın, kızarıyor,” der Hoca.” (Yıldızla Isınmış)

Metinlerde kelimede anlam ile ilgili en çok örneğin yer aldığı konular eş ve zıt anlamlı kelimelerdir.

Eş Anlamlı Kelime: Metinlerde cevap, akıl, zaman, mesele, doğru, âlâ, güç, baş, fikir, misafir, münasip, memleket gibi pek çok kelimedden hareketle eş anlamlı kelimeleri kavratma çalışmaları uygulanabilir.

—“Arkadaş, der, sende de akıl varsa ben neyim!..” (Alışveriş)

Zıt Anlamlı Kelime: Metinlerde borç, yakın, kış, gitmek, doğru, alacak, ön, kolay, gece gibi zıt anlamlısı bulunan pek çok kelime kullanılmıştır. Ayrıca sabah-akşam, gitmek-gelmek, sağ-sol, var-yok gibi zıt anlamlı kelimelere aynı metinde yer verildiği de görülmektedir.

“Hoca'nın bir komşusuna borcu var.
Adam *sabah akşam* kapıya damlar.” (Peşin Para)

Eş Sesli Kelime: Metinlerde al, aç, büyü, sürü, düş, kır, dolu, kız gibi eş seslisi bulunan kelimeler yer almaktadır.

“Sırtından çuval düşmüş boyuna uğraşıyordu.” (Hiç)

Tablo 7. Manzum Fıkralarda Atasözü, Deyim, Kalıp ve İkilemeler

Metinler	Söz Varlığı Unsurları			
	Atasözü	Deyim	Kalıp Söz	İkileme
Hiç		√		
Fil Hikâyesi	√	√		√
Yıldızla Isınmış		√		√
Peşin Para	√	√	√	√
Alışveriş		√		√

Tablo 7’ye göre seçilen manzum Nasrettin Hoca fıkraları en çok deyimler açısından zengindir. Hiç metninde “oralı olmamak”; Fil Hikâyesi metninde baş belası kesilmek, canına tak etmek”, Yıldızla Isınmış metninde “dişini tırnağına takmak, bahse tutuşmak, açlıktan karnı zil çalmak, balık kavağa çıkınca, ölü gözü gibi”; Peşin Para metninde “darda olmak, gözleri parlamak”; Alışveriş metninde ise “yola düşmek” deyimleri geçmektedir. Deyim yönünden en zengin metin Yıldızla Isınmış metnidir. Bu metin deyimlerin öğretilmesinde etkili olarak kullanılabilir.

Sadece iki metinde birer atasözü yer almıştır. Fil Hikâyesi’nde “Elle gelen, düğün bayram”, Peşin Para da ise “Allah bana, ben de sana.” atasözü kullanılmıştır.

Kalıp söze yer verilen tek metin Peşin Para’dır. Bu metinde geçen “Hayırlısı olsun, vallahi ve kurban olsunlar” ifadeleri birer kalıp sözdür.

Hiç metni dışındaki metinlerin ikilemeler bakımından zengin olduğu görülmektedir. Peşin Para metninde “Sabah akşam, aklımda fikrimde, yumak yumak, çifter çifter, kıs kıs, tatlı tatlı”; Fil Hikâyesi’nde “kala kala, hay hay, görür görmez”; Yıldızla Isınmış metninde “eş dost, batar batmaz, üçer beşer, ayaz mı ayaz, sevine sevine”; Alışveriş metninde ise “sağa sola, sessiz sedasız” ikilemelerine yer verilmiştir. Bir metinde farklı yapılarda kurulmuş ikilemeler kullanılması, söz varlığının zenginliğini yansıtmaya bakımından önemlidir.

Manzum Fıkraların Sınıf Seviyesi Bakımından Ders Kitaplarında Kullanılabilirliği

Seçilen beş manzum fıkra, ortaokul Türkçe ders kitapları için uygundur. Bunun sebeplerinden biri, metnin türü ile ilgilidir. Metinler manzum fıkra örnekleri olduğu için hem nazım hem de fıkra olmak üzere iki türün özelliklerini birden taşımaktadırlar. İlkokul döneminde henüz türlere ait özelliklerin tam olarak kavranılmadığı düşünüldüğünde öğrencilerin o çağda bu metinlerle karşılaşması ileride türleri tanıma ile ilgili bir kargaşaya sebep olabilir. Manzum fıkra türünde bir metin okuyacak öğrencilerin fıkra ve nazım türü ile ilgili ön bilgiye sahip olması, bu metinleri daha iyi anlaması için gereklidir. Dolayısıyla nesrin ve nazımın içi içe geçtiği bu türler, ortaokul öğrencileri için daha uygundur. Ortaokul düzeyinde öğrenciler, fıkra ile manzum fıkra arasındaki farklılıkları ortaya koyabilir, karşılaştırabilir. Böylelikle nazım ve nesir kavramlarını birbirinden ayıran özellikleri karşılaştırmalı olarak kavrayabilir.

İncelenen manzum fıkralar, nesir ve nazım türünün özelliklerini bir arada taşıdıkları için sesli okumanın zor olduğu metinlerdir. Metinler, nazımın özelliği gereği dizeler hâlinde yazılmakla birlikte fıkra türünün özelliği gereği de bir olay örgüsü etrafında şekillenmektedirler. Dolayısıyla duygu ve düşünceler, mısralarda bitmemekte, bir sonraki dileye de taşmaktadır. Okumanın yeni öğrenildiği, sesli okumada sözün ahengine ve

ezgisine dikkat etmenin yeni yeni oluşturulmaya çalışıldığı ilkökul döneminde manzum fıkralar, çocuğun sesli okuma sürecindeki ilerlemesini zorlaştıracaktır. Sınıfta sesli okuma çalışmalarının önemi düşünüldüğünde bu metinlerin ortaokul öğrencileri için daha uygun olduğu görülmektedir. Sesli okuma sürecinde belli bir aşama kaydetmiş öğrencilerin farklı yapıdaki bir metni ahenkli, dizelerdeki anjambmanlara da dikkat ederek okuyabilmesi onun sesli okuma becerisine yeni bir katkı da sağlayacaktır.

Manzum Nasrettin Hoca fıkraları, manzum olmalarının bir sonucu olarak devrik cümle yapılarının sıkça kullanıldığı metinlerdir. Devrik cümle yapısının çok kullanıldığı metinleri okumak ve anlamak ilkökul öğrencileri için oldukça zordur.

Metinlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarına önerilmesinin bir başka sebebi, Nasrettin Hoca'nın yaratıcı düşünme becerisinin ortaya çıkardığı sonuçların bazen ilkökul öğrencileri tarafından anlaşılamayacağı düşüncesidir. Olayları, varlıkları ancak somut olarak algılayabilen ilkökul öğrencileri, fıkraların arka planındaki ince düşünceyi, nükteyi, zekâ oyununu göremeyip olay örgüsünü sadece somut bir algıyla değerlendirebilirler. Örneğin Alışveriş isimli metinde Nasrettin Hoca, önce on akçe olduğunu öğrendiği kavuğu alır, sonra kavuğu bırakıp aynı fiyattaki cübbeyi alır ve hiç para vermez. Satıcıya da cübbe yerine kavuk verdiğini söyler. Kavuğun parasını da vermediğini söyleyen satıcıya "Kavuğu almadım ki parasını vereyim." der. İlkokul düzeyindeki öğrenciler, buradaki yaratıcı düşünceyi ve zekâ oyunu göremeyip olaya tamamen somut bir algı ile yaklaştıklarında hem Nasrettin Hoca'ya hem de hayata karşı birtakım olumsuz düşünceler geliştirebilirler. Nasrettin Hoca fıkralarının arka planındakileri anlamak, soyut ve yaratıcı düşüncenin gelişimiyle mümkündür. Bu sebeple öğrencilerin gelişim düzeyleri düşünüldüğünde fıkraların ortaokul Türkçe ders kitaplarında kullanılması daha etkili ve verimli olacaktır.

Söz varlığı açısından bakıldığında incelenen metinlerin özellikle deyimler açısından zengin olduğu görülmektedir. Deyimler mecazi anlam taşıyan söz varlığı unsurlarıdır. Mecaz, kelimelerin gerçek anlamları dışında soyut anlamlar yüklenmeleri ile ortaya çıkar. İlkokul öğrencilerinin deyimleri anlamakta zorlanabilecekleri, ortaokul öğrencilerinin ise mecazlı söyleyişlerdeki soyut düşünceyi anlamlandırabilecek zihinsel gelişim düzeyinde olmaları sebebiyle metinlere ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer verilmesi daha uygun olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada Orhan Veli tarafından manzum olarak kaleme alınan 79 Nasrettin Hoca fıkrasından beşi (Hiç, Alışveriş, Peşin Para, Fil Hikâyesi ve Yıldızla Isınmış), ortaokul ders kitaplarında kullanılabilirlik açısından incelenmiştir. İncelemeden elde edilen bulgular neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Seçilen beş manzum Nasrettin Hoca fıkrası;

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında Milli Kültür temasındaki "Türk Büyükleri" ve Duygular temasındaki "Mizah" alt temalarında kullanılacak metinlerdir.
2. Okuma metinleri olarak kullanıldığında öğrencilerin okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirebilecek ve söz konusu beceri alanlarına ait kazanımların gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak niteliktedirler.
3. Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki dil bilgisi konuları olan kelime yapıları, yapım ve çekim ekleri, kelime türleri, fiil çekimleri, fiillerde anlam ve zaman kayması, ek fiil, birleşik zamanlı fiil çekimleri, fiil çatıları, fiilimsiler, isim ve sıfat tamlamaları, cümlenin öğeleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, yapıları ve anlamları bakımından cümleler konularını kavratmak için kullanılabilirler.

4. Yeni kelimelerin öğrenilmesi suretiyle kelime hazinesini geliştirmeye katkı sağlayacak niteliktedir.
5. Söz varlığı açısından temel ve yan anlamın, eş ve zıt anlamlı, eş sesli kelimelerin, deyim, atasözü ve ikilemelerin kavratılmasında kullanılabilecek metinlerdir.

Yazınsal ürünlerin ana dili öğretimi sürecinde önemli bir yeri vardır. Sever'e (2003) göre yazınsal nitelikli metinler, her şeyden önce çocuğa duyarlık kazandıran, ana dilinin sözcük varlığını tanıtan, sözcük varlığının ve anlatım gücünün ortaya konduğu birer araçlardır. Göçer (2010: 345-346) ise "edebî türlere ait seçkin örneklerin dil eğitiminde pedagojik birer malzeme olarak kullanımı büyük önem arz etmektedir. Bir dili iyi öğrenebilmek ya da öğretebilmek için, o dille ortaya konan ve o dilin konuşulduğu topluma ait kültürü yansıtan eserlerden yararlanmanın önemi büyüktür. Çünkü öğrenciler bu örnekler sayesinde dilin kurallarını özümser ve günlük yaşamında daha doğru bir şekilde kullanmaya başlar. Farklı anlatım yollarını kullanarak dilin inceliklerini gösteren, toplumun kültürünü en iyi yansıtan şey, o dilde ortaya konmuş atasözü, deyim, vecize, masal, şiir, ninni, deyim vb. ürünlerdir. Bu tür seçkin edebî ürünleri öğrenen öğrencilerin dilin inceliklerini görmesi, dilin işleyişinden hareketle kurallarını sezmesi ve kavraması, en önemlisi de dil bilinci kazanması önemlidir." görüşündedir. 2015 yılında hazırlanan Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda ders ve öğretmen kılavuz kitabına alınacak metinlerin nitelikleri arasında "alandaki yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden edebî değer taşıyan metinler alınmalıdır." ibaresi yer almaktadır. Bu görüşler doğrultusunda Türk edebiyatında bir edebî akıma öncülük etmiş olan Orhan Veli'nin yazınsal çerçevede ele alıp yazdığı manzum Nasrettin Hoca fıkraları, bu hüviyeti ile Türkçe ders kitabında kullanılabilecek seçkin ve manzum fıkra olmaları sebebiyle orijinal örneklerdir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tema merkezli eğitim anlayışı söz konusudur. Bu sayede öğrenciler aynı tema içerisinde farklı metinlerle ve konularla karşılaşmakta, önceki edindiği bilgilerle sonrakileri ilişkilendirme olanağı bulmaktadır (Coşkun, 2007; Çeçen ve Çiftçi, 2007). Manzum Nasrettin Hoca fıkraları ortaokul Türkçe ders kitaplarında Millî Kültür temasındaki "Türk Büyükleri" ve Duygular temasındaki "Mizah" alt temalarında kullanılabilecek metinlerdir.

Manzum Nasrettin Hoca fıkraları okuma metinleri olarak kullanıldığında öğrencilerin okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirebilecek ve söz konusu beceri alanlarına ait kazanımların gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak niteliktedirler. Bu fıkralar manzum oldukları için diğer metinlerden farklı bir seslendirmeye okunmalıdırlar. Dolayısıyla metinler üzerinden manzum bir metnin nasıl sesli okunacağı öğrencilere kavratılabilir. Doğan (2009: 193), seviyeye uygun fıkraları sesli olarak okutmanın hem öğrencilerin kendine güven duymasını hem de telaffuzlarının güçlenmesini sağlayacağını, bunun aynı zamanda konuşma eğitimi için de önemli olduğunu dile getirmiştir.

Söz konusu metinler pek çok okuma kazanımı gerçekleştirmek için de bir araçtır. Tekşan'ın (2012:279) araştırmasında da Nasrettin Hoca fıkralarının "Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir" "Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur", "Okuduğu metne farklı başlıklar bulur", "Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder", "Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder", "Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur" ve "Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar" gibi okumayla ilgili pek çok kazanımı gerçekleştirmeye uygun olduğu ve bunların öğrenciyi yaratıcı ve eleştirel düşünmeye sevk edeceği belirtilmiştir. Bu kazanımlar, bu çalışmada tespit edilen kazanımlarla örtüşmektedir. Ayrıca okuduğunu anlamaya yönelik kazanımlar, öğrencinin metindeki dolaylı ve doğrudan iletileri tespit edebilme becerisini

kazanmasında önemlidir ve Nasrettin Hoca fıkraları iletiler bakımından zengin metinlerdir. Akkaya (2014) Köprülü'nün manzum fıkraları üzerine yaptığı çalışmada kişisel gelişimi destekleyici nitelikliler ağırlıkta olmak kaydıyla fıkraların ahlaki, dinî, toplumsal ve ekonomik yapıyı destekleyen pek çok iletiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Metinlerin kısa ama anlamı yoğun metinler olması, ders kitaplarında okuma metni olarak kullanılabilirliğini artırmaktadır. Çünkü ayrıntıların fazla olduğu çok uzun metinleri derste işlemek zaman sorununa yol açmaktadır. Susar Kırmızı ve Akkaya'nın (2009: 52) çalışmasında öğretmenlerin Türkçe ders kitabındaki metinlerin çok uzun olmasından yakındıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla bu fıkralar, hacimce kısa ama anlamca yoğun olmaları bakımından kitaplar için elverişli metinlerdir.

Fıkra, aslında sözlü geleneğe ait dolayısıyla öncelikli olarak anlatmaya dayalı bir metin türüdür. Özü konuşmaya dayanan bu metinlerden konuşma becerisini geliştirmede faydalanılabilir. Ders kitabında manzum olarak okudukları fıkraları anlatılarak öğrencilerin manzum bir metni nesre çeviren bir anlatım gerçekleştirilmeleri sağlanabilir. Bunu yaparken de orijinal metinler manzum olduğu için birebir aynı cümleyi kuramayacakları için metni kendi cümleleriyle ifade edeceklerdir. "Öğrenme ve öğretme ortamlarında öğrencilere dinlenen fıkra'yı kendi cümleleriyle kısaca anlatma, anlatılan fıkranın içeriğine uygun özgün ve eleştirel görüşler dile getirme, okunan ya da dinlenen fıkra'yı canlandırma, fıkralarda geçen yeni kelime, deyim ve atasözlerini tespit edip üzerinde çalışma vb. etkinlikler düzenlenebilir. Bu tür etkinliklerle öğrencilerin okuduğunu anlama ve anlatma becerileriyle üst düzey zihinsel becerilerinin geliştirilmesine çalışılır." (Göçer, 2010: 356). Baki ve Karakuş (2014), fıkraların yerinde ve zamanında konuşma becerisi kazandırmak için işlevsel bir değere sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Manzum Nasrettin Hoca fıkraları çeşitli etkinliklerle yazma beceri alanı geliştirmek için de kullanılabilir. Seçilen manzum metinler için yapılabilecek en etkili yazma çalışmalarından biri metni nesre çevirerek yazmalarını istemek olabilir. Böylelikle hem manzum metinlerde cümle kuruluşlarının diğer yazı türlerinden farklılığına dikkat çekilir hem de nesir hâline getirme sürecinde Türkçenin cümle yapısı kavratılır. Böylelikle "Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar." kazanımının destekleneceği söylenebilir. Bunun yanında "bir metni kendi kelimeleriyle yeniden oluşturma" yönteminden faydalanmak da mümkündür. Öğrenciler, kendilerini Nasrettin Hoca'nın ya da fıkralardaki diğer kişilerden birinin yerine koyup fıkra'yı yeniden kurgulayabilirler. Böylelikle yazma çalışmaları yaratıcı düşünme becerisi ile birlikte kullanılabilir. Alan yazında fıkralar daha çok okuduğunu anlama ve konuşma becerisine katkısı yönünden ele alınmıştır. Ancak fıkralar öğrencinin kendi mizah anlayışına göre fıkra'yı yeniden oluşturmalarını sağlayacak yazılı anlatım çalışmalarında kullanılabilir. Türkçe öğretmeni adaylarının algılarına göre dil gelişimini en çok destekleyen metin türlerinin arasında fıkra türü de yer almaktadır. (Kolaç, Demir ve Karadağ, 2012).

Manzum Nasrettin Hoca fıkraları, söz varlığı açısından temel ve yan anlamın, eş ve zıt anlamlı, eş sesli kelimelerin, deyim, atasözü ve ikilemelerin kavratılmasında kullanılacak metinlerdir. Türkmen (2008:158), Türkçenin söz varlığında Nasrettin Hoca'nın yeri ve önemini "Bu deyimlerin bir kısmı Hoca'nın fıkralarından kısaltılarak oluşmuştur. Bir kısmında da var olan deyimlerin Nasrettin Hoca fıkralarında kullanılarak yaygınlık kazanmış olabileceğini göz önünde tutmak gereklidir." şeklinde ifade etmektedir. Sinan'ın (2001) ve Tokmakçioğlu'nun (1981) çalışmalarında da Nasrettin Hoca fıkralarındaki deyim ve atasözlerinin söz varlığına katkısına dikkat çekilmiştir. Göçer (2010: 366) de fıkra gibi türlerin çocukların sözcük dağarcığını zenginleştirmelerine, temel dil becerilerini geliştirmelerine, dili keşfetmelerine, eğitim

süreci içerisinde dilin inceliklerini öğrenerek ve kullanarak dil bilinci oluşturmalarına katkı sağlayan ürünler olduğunu ifade etmiştir.

Seçilen beş manzum fıkranın nazım ve nesir türünün özelliklerini bir arada taşıması, buna bağlı olarak sesli okunmasının zor olması sebebiyle ortaokul Türkçe ders kitabına uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ele alınan meselelerde Nasrettin Hoca'nın bakış açısını kavrama ve anlamlandırmanın yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisinin düzeyine bağlı olması ve söz varlığına ait deyim, atasözü gibi unsurları kavramanın soyut düşünme becerisinin gelişimi ile paralellik göstermesi sebebiyle de metinlere ortaokul ders kitaplarında yer verilmelidir. Kızıltan'a (2016: 9) göre de fıkralardaki gülünç olanı görebilmek, algılayabilmek ve anlatabilmek okumaya yeni başlayan ilköğretimin birinci basamağındaki çocuklar için kolay olmamaktadır. Elde edilen bulgular, ilköğretimin birinci basamağında henüz okur olma çabasını veren kız ve erkek öğrencilerin gülmece dilinin güzel örneklerinden olan Nasrettin Hoca fıkralarını gerek dinleme, gerekse okuma becerileri çalışmalarında yeterince algılayamadıklarını göstermiştir. Bu durum, metinlerin ilköğretim düzeyi için seviyenin üstünde kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla metinlerin ortaokul düzeyinde kullanılması ve ders kitaplarında yer verilmesi gerektiği ön görülmüştür.

Sonuç olarak Orhan Veli'nin manzum olarak kaleme aldığı ve bu çalışma kapsamında incelenen beş Nasrettin Hoca fıkrası, ders kitaplarında yer verilebilecek metinlerdir. Bu metinler hem kısa ve özlü yapıları, mizahi yönleri, söz varlığı unsurları ile Türkçe dersinin hedeflerini gerçekleştirmede hem de kültürün yeni nesillere aktarımını sağlamada etkili ve verimli olarak kullanılabilirler.

Kaynakça

- Aça, M.(2004). "Kaynaklar", *Türk halk edebiyatı el kitabı*. (Editör: M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akkaya, A. (2013). Yabancılarla Türkçe öğretimi kapsamında fıkralar: Nasrettin Hoca fıkraları. *Millî Folklor*, 25(100), 171-181.
- Akkaya, A. (2014). "Çocuk yazını ürünlerinde iletiler: Nasrettin Hoca örneği". *Çocuk yazını araştırmaları I* (Editör: Bülent Özkan). Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2007). *Anonim halk edebiyatı nesri*. İstanbul: Bayrak Matbaası.
- Aslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Aydın, İ.S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Baki, Y. ve Karakuş, N. (2014). Fıkra türünün eğitimdeki yeri ve Türkçe ders kitaplarındaki kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 785-812.
- Bars, M. E. (2015). William Bascom'un "folklorun dört işlevi" ışığında Nasrettin Hoca fıkraları üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 10(4), 149-166.
- Baş, B. (2003). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında metin türleri üzerine bir inceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13(13), 257-265.

- Başgöz, İ. (1999). *Geçmişten günümüze Nasreddin Hoca*, İstanbul: Pan Yayınları.
- Boratav, P. N.(1996). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: Edebiyatçılar Derneği Yay.: 8.
- Coşkun, E. (2007). Geçmişten günümüze Türkçe öğretimi. Kırkkılıç, A. ve Akyol, H. (Ed.). *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (ss.1-13). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 173, 39-49.
- Çeçen, M.A. ve Özbay, M. (2012). Türkçe ders kitaplarında (6-8. sınıflar) yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 67-76.
- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik örnekleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 185-204.
- Eker, G. Ö.(2009).*İnsan, kültür, mizah*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş.(1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma. *TÜBAR*, XXVII, 341-369.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kırmızı Susar, F. Ve Akkaya, N. (2009). Türkçe öğretimi programında yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 42-54.
- Kızıltan, N. (2016). Fıkra metinlerinin kız ve erkek çocuklar tarafından algılanışı. dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/759/9643.pdf, 25.03.1016.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594-626.
- Kolaç, E., Demir, T. ve Karadağ, R. (2012). Öğretmen adaylarının dil eğitiminde çocuk edebiyatı metinlerinin kullanımına yönelik görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 161(161), 195-213.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- MEB (2015). *Türkçe Dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Özdemir, N. (2008). Kültürel ekonomik imge olarak Nasreddin Hoca. *Milli Folklor*, 77,11-20.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, eleştirel düşünce ve bilgelik: Nasreddin Hoca. *Milli Folklor*, 22(87), 27-40.

- Pılandı, H. (1998). *Çağdaş eğitimde halk edebiyatının kullanılması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2005). *Nasrettin Hoca Fıkralarından seçmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. ve Alptekin, A. B. (2009). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Savaş, S. (2013). İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci başarısına etkisi. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 1, 176-186.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sinan, A.T. (2001). *Türkçenin deyim varlığı*. Malatya: Kubbealtı Yayınları.
- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 444-453.
- Şanlı, İ. (2009). Nasreddin Hoca fıkralarında kültürel unsurlar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 261-271.
- TDK. (2009). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi öğrenme alanları açısından Nasrettin Hoca fıkralarının kullanılabilirliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 271-287.
- Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretiminde yaratıcı düşünmeyi geliştirme bakımından Nasreddin Hoca fıkraları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 195-223.
- Tokmakçioğlu, E. (1981). *Bütün yönleriyle Nasrettin Hoca*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkmen, F. (1989). *Letai-i Nasreddin Hoca (Burhaniye tercümesi)- inceleme, şerh*, Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.
- Türkmen, S. (2008). Türkçenin söz varlığında Nasreddin Hoca'nın yeri. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(17), 153-159.
- Yıldırım, D.(1999). *Türk edebiyatında Bektâşi fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları.